

BIRŠTONO KURORTO ARCHITEKTŪRA

Ekskursijos įvadas - Birštono kurorto raida

Birštonas su gerai įtvirtinta medine pilimi ant Nemuno šlaito minimas jau XIV a. Vygando Marburgiečio „Naujojoje Prūsijos kronikoje“. Po Žalgirio mūšio, pasibaigus kryžiuočių antpuoliams, Birštonas kurį laiką buvo žinomas kaip LDK kunigaikščių medžioklės dvaras. Iki XVI a. vid. miestelis statytas pagal savaime susiklosčiusį linijinį planą. 1555-1563 m. jis buvo išplėstas į vakarus ir pietus pritaikant to meto miestų urbanistinėms reformoms būdingą stačiakampį (gotikinį) planą. Visgi buvo pervertintas Birštono, kaip prekybos ir amatų miesto potencialas – labai greitai jį nukonkuravo XVI a. pab. išaugę netoliese buvę Prienai ir naujasis miesto plėtrai suprojektuotas gatvių tinklas nunyko. Taip Birštonas tapo vienu iš nedaugelio Lietuvos miestelių, kuriame „neprigijo“ standartinis stačiakampis planas ir XVII-XIX a. pr. susiformavo visiškai naujas savaiminis gatvių tinklas[1].

Birštono atgimimas prasidėjo XIX a. viduryje, sužinojus apie šioje vietovėje trykštančių mineralinių vandenų gydomąjį poveikį. „Yra žinoma, jog Stakliškių kurorte dirbęs gydytojas Benediktas Balinskis 1846 m. į Birštoną atsiuntė ligonę, kuriai šios vietos vandenys padėjo pasveikti. O 1854 m. jau gautas ir oficialus leidimas gydyti mineraliniu vandeniu Birštone“[2]. Gydomojo vandens eksploatavimui turėjo būti sukurta atitinkama infrastruktūra – tai paskatino Birštono kaip balneologinio kurorto urbanistinę raidą. Tuometiniame Birštone buvo tik apie 30 namų, o 1861 m. jų priskaičiuota 52. Birštono urbanistinį vystymąsi paskatino 1857 m. netoliese buvusio Stakliškių kurorto gaisras, po kurio šios vietovės reikšmė nunyko. Birštonas statytas pagal XIX a. pr. išryškėjusį gatvių tinklą: „pagal gatvę į kurortą (pietinėje miesto dalyje) ir palei kelią į Prienus. Tai buvo menkos medinės valstiečių trobos“[3]. Nors XIX a. antrojoje pusėje Birštonas jau buvo visoje Rusijos imperijoje gerai žinomas balneologinis kurortas, jo vaizdas nesiskyrė nuo daugumos lietuviškų kaimų. Miestui būdingą urbanistinę kompoziciją kurortas įgavo tik XX a. pr. čia išaugus neogotikinei bažnyčiai, stambesniems gyvenamiesiems ir viešiesiems pastatams, gydymo įstaigoms. „Prieš pat Pirmąjį pasaulinį karą gydyklose veikė 72 vonios, buvo pastatyti 3 viešbučiai, turintys 200 numerių“[4].

Per Pirmąjį pasaulinį karą Birštonas labai nukentėjo ir, Lietuvos nepriklausomybės pradžioje neturint lėšų jo atstatymui, vos nesunyko. Čia lemiamą vaidmenį suvaidino Lietuvos Raudonojo kryžiaus organizacija, 1924 m. įsipareigojusi Birštoną modernizuoti ir įkūrusi pirmąsias modernias gydyklas. Visas pelnas iš Raudonojo kryžiaus sanatorijos buvo skirtas kurorto infrastruktūros plėtojimui. Šios organizacijos dėka įrengtas modernus Raudonojo Kryžiaus gydomasis kompleksas, viešbučiuose įvesta elektra, vandentiekis bei kanalizacija ir ketvirtajame dešimtmetyje vienintelis Lietuvos

gydomasis kurortas jau buvo pasirengęs aptarnauti nemenką skaičių poilsiautojų. „Raudonojo kryžiaus valdybos pastangomis buvo sutvarkytas parkas, įrengtas fontanas, ant Vytauto kalno įrengti rezervuarai gėlam ir mineraliniam vandeniui, organizuotas reguliarus susisiekimas autobusais su Kaunu bei Alytumi. Birštone buvo statomos ne tik sanatorijos ir vilos, gražėjo, plėtėsi ir pats miestelis“[5]. 1933 m. Birštonui tapus valsčiaus centru, čia vykdavo turgūs, veikė keliolika prekybos įstaigų. Tuo metu miestas plėtėsi pagal tą pačią XIX a. susiformavusią kompoziciją, gatvių susikirtime buvo atkurta centrinė aikštė, kurioje 1939 m. atidengtas paminklas patriarchui J. Basanavičiui. Ketvirtą dešimtmečio pabaigoje sudaryti miestelio perplanavimo projektai, turėję radikaliai pakeisti istorinį Birštono planą, prasidėjus II-ajam pasauliniam karui nebuvo įgyvendinti. Sovietmečiu Birštono miestovaizdis, kuriame iki tol vyravo vienaukščiai mediniai namai su mansardomis, gerokai pakito: gyvenamosios zonos užstatytos tipinio plano gyvenamaisiais daugiabučiais namais, suprojektuoti nauji masyvaus tūrio gydymo įstaigų kompleksai.

[1] Miškis, A. Birštono miesto istorinis-urbanistinis vystymasis. *Lietuvos TSR architektūros klausimai*. Vilnius: 1974, p. 186-187.

[2] *Birštono kurortas XIX a.* Prieiga per internetą: <http://kvitrina.com/?p=50979>.

[3] Miškis, A., *op. cit.*, p. 180.

[4] Birštono turizmo informacijos centro informacija.

[5] *Ibid.*

MARŠRUTĄ SUDARO:

DAUGIAFUNKCIS KOMPLEKSAS BIRŠTONE

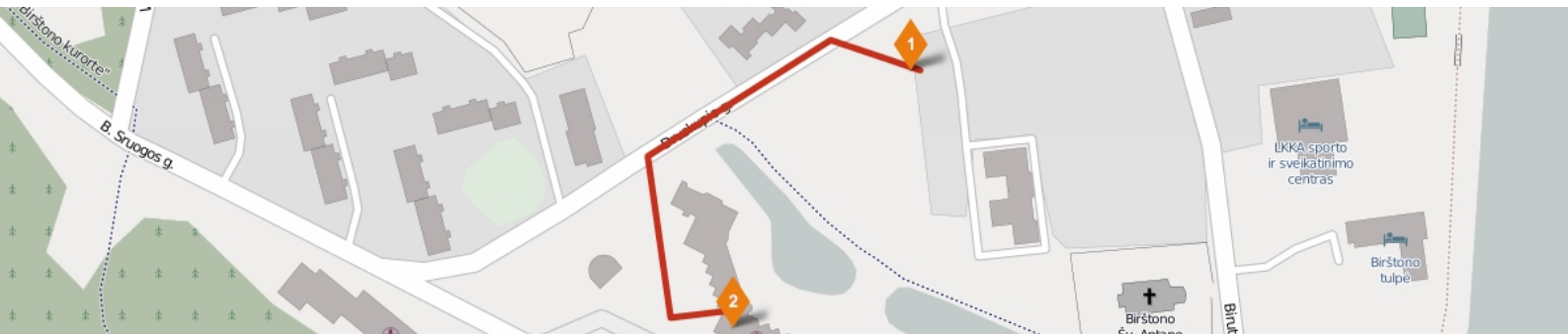
Adresas: Birštono sav., Birštonas, Druskupio g. 1

Architektai: Romualdas Kirdulis, Ernesta Skukauskienė, Giedrė Kličienė

Stiliai: Šiuolaikinė architektūra

Metai: 2009 - 2013

Laikotarpis: Šiuolaikinė

SANATORIJA „VERSMĖ“ BIRŠTONE

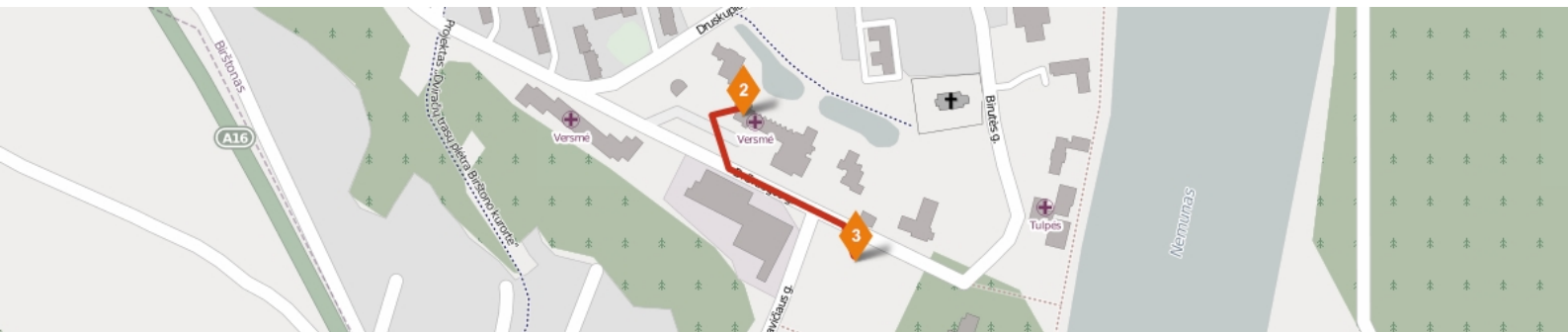
Adresas: Birštono sav., Birštono m., B. Sruogos g. 9

Architektai: Romualdas Šilinskas

Stiliai: Vėlyvasis modernizmas

Metai: 1975

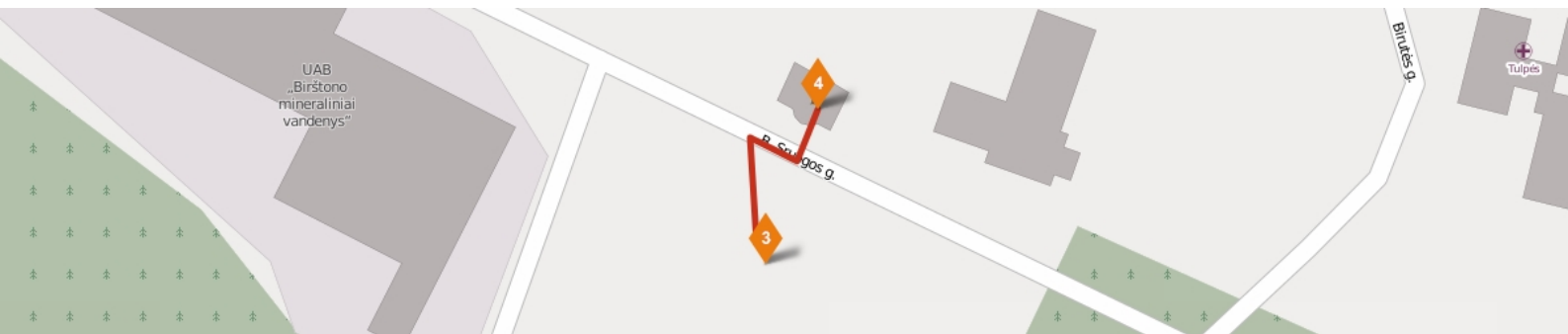
Laikotarpis: Sovietmetis

„TULPĖS“ SANATORIJOS BIUVETĖ

Adresas: Birštono sav., Birštono m., B. Sruogos g. 3

Laikotarpis: Pirmoji Respublika

BIRŠTONO KURORTO ADMINISTRACIJOS PASTATAS (DAB. TURIZMO INFORMACIJOS CENTRAS)

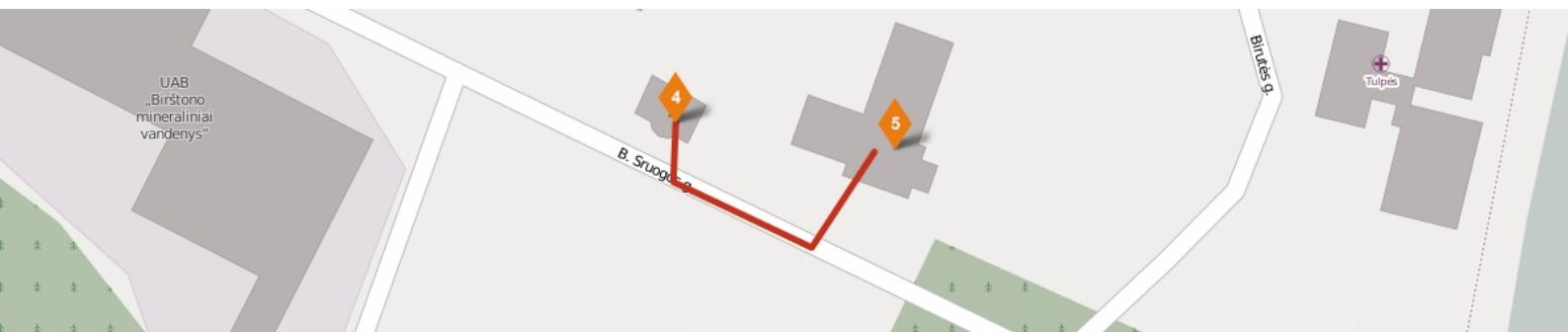
Adresas: Birštono sav., Birštono m., B. Sruogos g. 4

Architektai: Romanas Steikūnas

Stiliai: Tarpukario modernizmas, Kurortinė architektūra, Medinė miestelių architektūra

Metai: 1930

Laikotarpis: Pirmoji Respublika

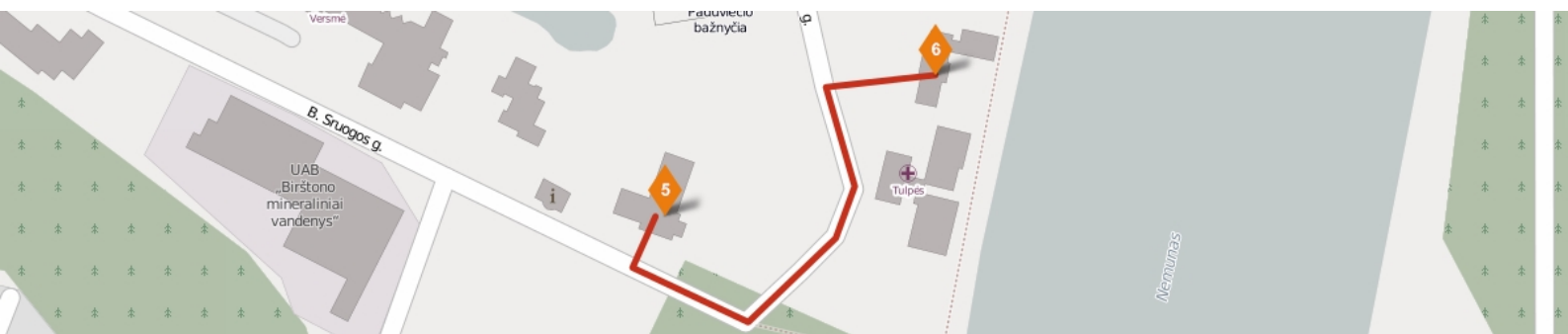

BIRŠTONO KURHAUZAS

Adresas: B. Sruogos g. 2, Birštonas

Metai: 1850 - 1931

Laikotarpis: Carinis, Pirmoji Respublika

BIRŠTONO RAUDONOJO KRYŽIAUS GYDYKLA

Adresas: Birutės g. 31, Birštonas

Architektai: Romanas Steikūnas

Stiliai: Kurortinė architektūra

Metai: 1930 - 1933

Laikotarpis: Pirmoji Respublika

BIRŠTONO ŠV. ANTANO PADUVIEČIO BAŽNYČIA

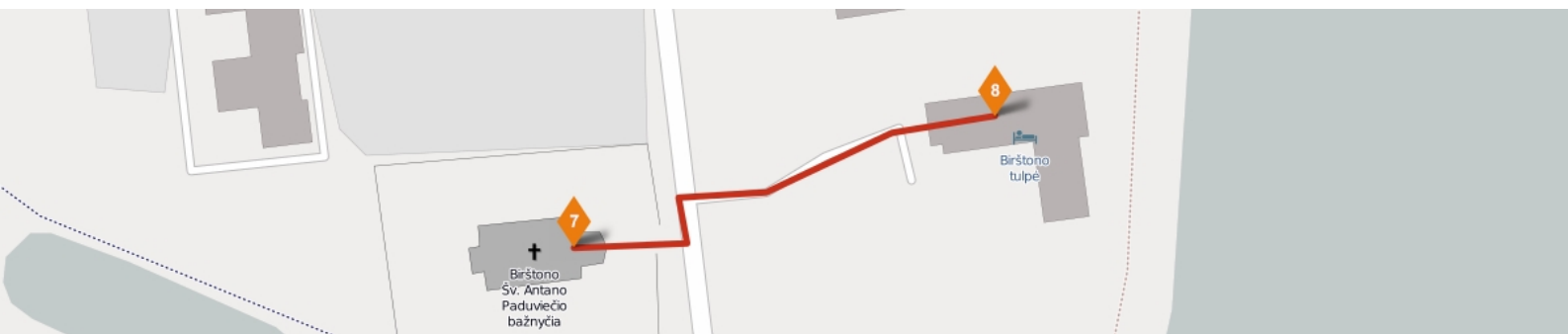
Adresas: Birutės g. 14, Birštonas, Birštono sav.

Architektai: Vaclovas Michnevičius

Stiliai: Neogotika

Metai: 1900 - 1909

Laikotarpis: Carinis

KAIŠIADORIŲ VYSKUPIJOS KUNIGŲ SANATORIJA „TULPĖ“ BIRŠTONE

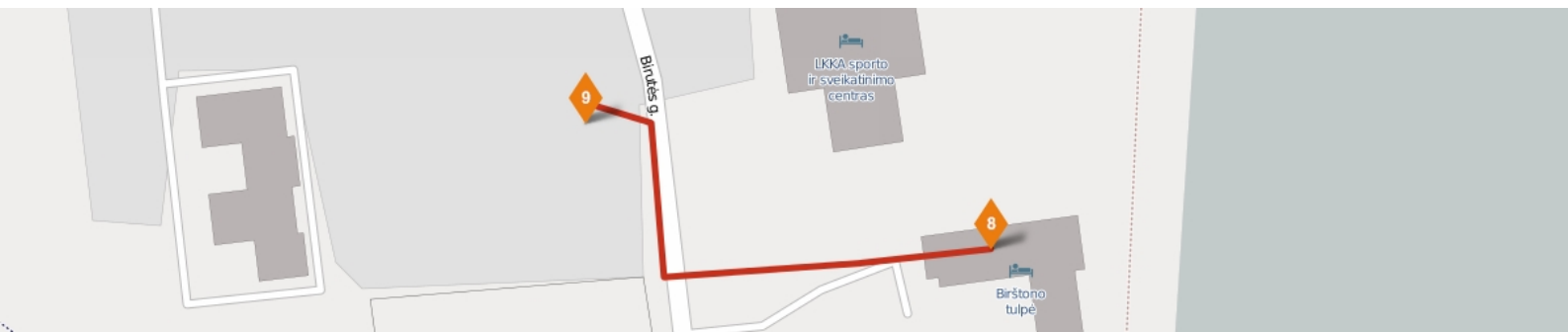
Adresas: Birštono sav., Birštono m., Birutės g. 21

Architektai: Vytautas Landsbergis-Žemkalnis

Stiliai: Modernizuotas istorizmas

Metai: 1937

Laikotarpis: Pirmoji Respublika

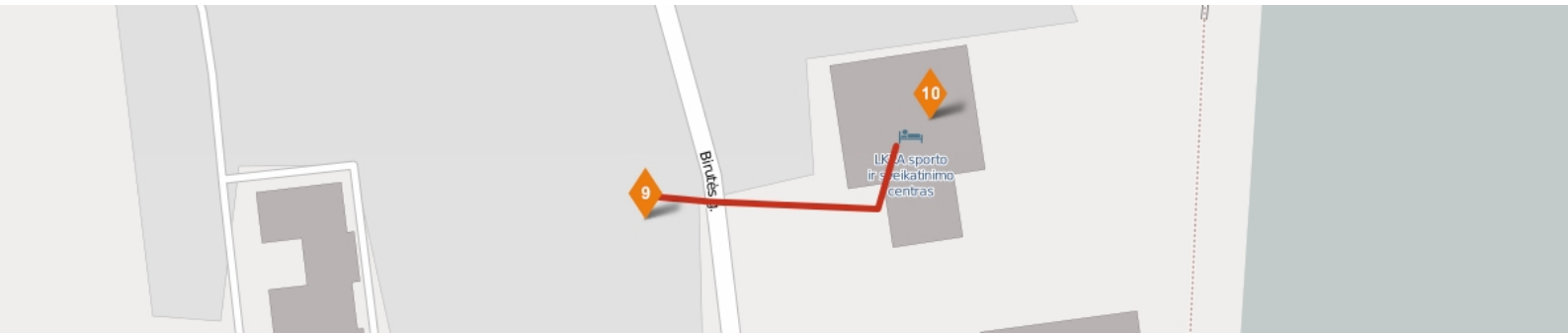

BIRŠTONO SAKRALINIS MUZIEJUS

Adresas: Birutės g. 10, Birštonas, Birštono m. sav.

Metai: 1880 - 1900

Laikotarpis: Carinis

BUVUSI OLIMPINIO IRKLAVIMO BAZĖ BIRŠTONE

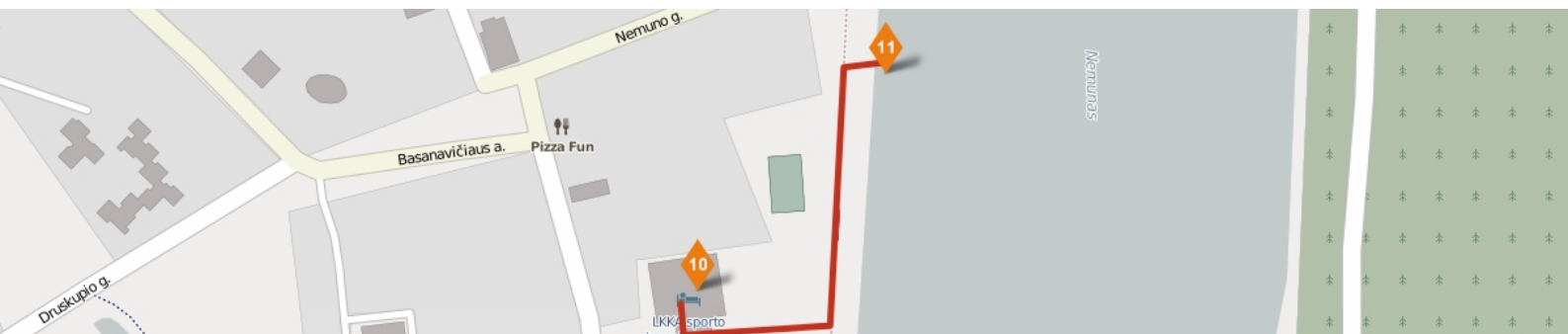
Adresas: Birštono sav., Birštono m., Birutės g. 19

Architektai: Liucija Gedgaudienė

Stiliai: Vėlyvasis modernizmas, Kritinis regionalizmas

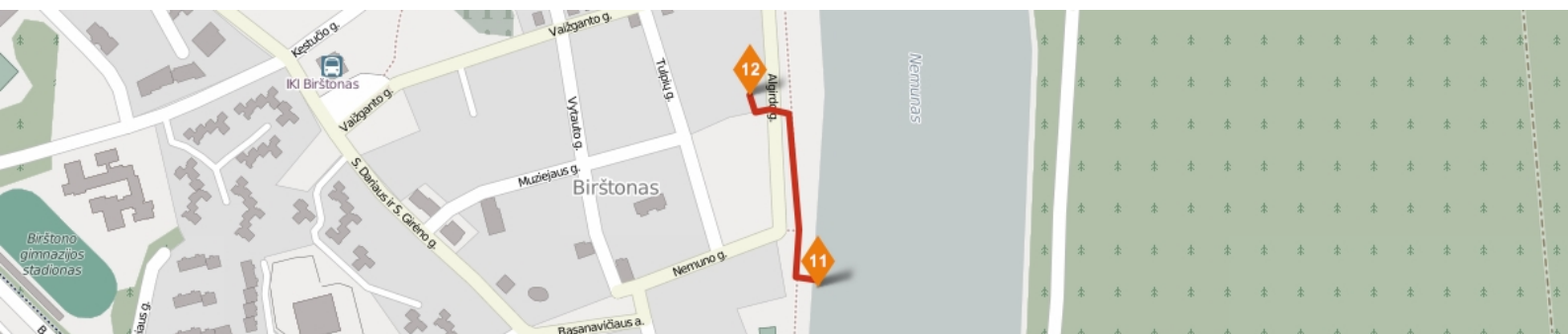
Metai: 1972

Laikotarpis: Sovietmetis

BIRŠTONO PRIEPLAUKA

Laikotarpis: Pirmoji Respublika, Sovietmetis, Šiuolaikinė

P. J. KRASAUSKO GYVENAMASIS NAMAS BIRŠTONE

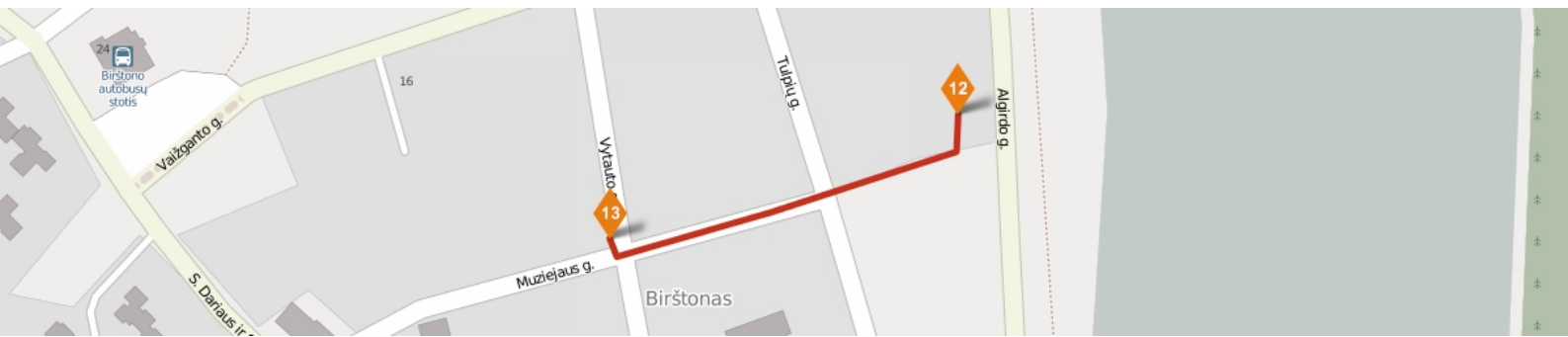
Adresas: Algirdo g. 32, Birštonas

Architektai: Bronius Elsbergas

Stiliai: Funkcionalizmas/modernizmas, Kurortinė architektūra

Metai: 1938

Laikotarpis: Pirmoji Respublika

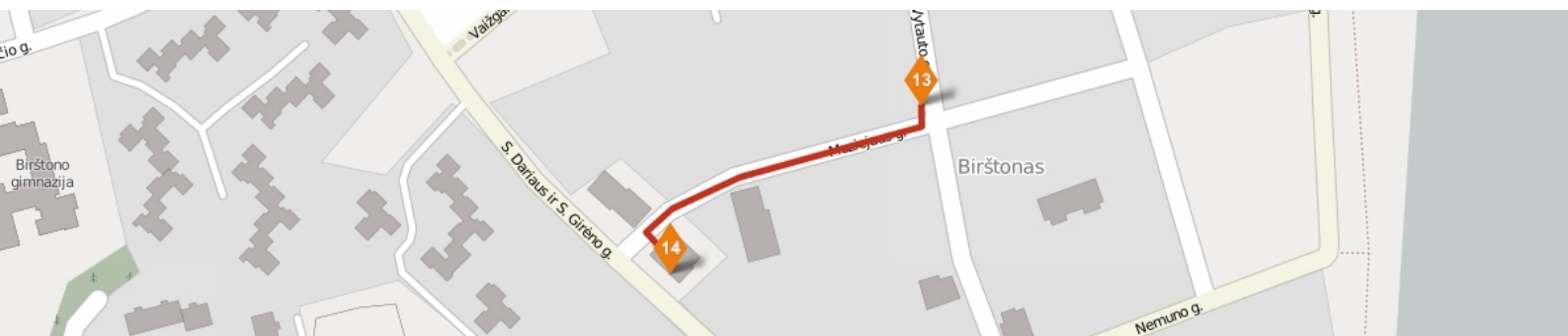

BIRŠTONO MUZIEJUS

Adresas: Vytauto g. 9, Birštonas

Metai: 1932

Laikotarpis: Pirmoji Respublika

BIRŠTONO VIEŠOJI BIBLIOTEKA

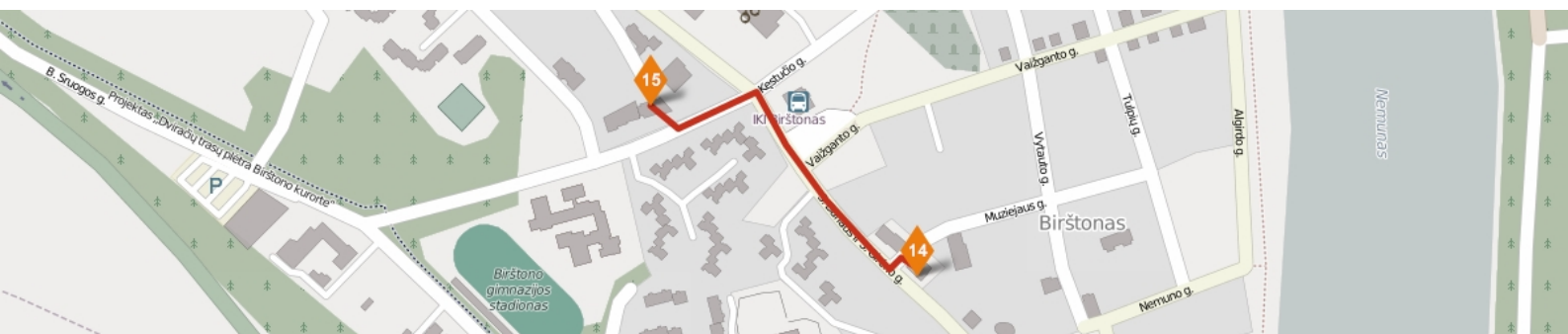
Adresas: Birštono sav., Birštonas, Dariaus ir Girėno g. 12

Architektai: Kazimieras Regimantas Plyčiuraitis - Plyčius, Jūratė Plyčiuraitienė - Plyčienė

Stiliai: Šiuolaikinė architektūra

Metai: 2006

Laikotarpis: Šiuolaikinė

VALSTYBINIŲ SOCIALINIO DRAUDIMO ĮSTAIGA BIRŠTONE

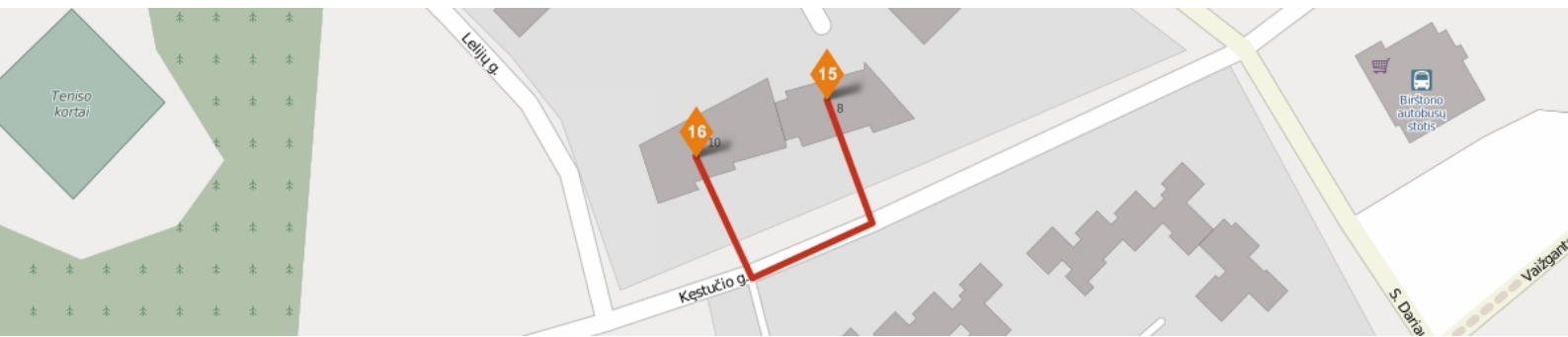
Adresas: Birštono sav., Birštono m., Kęstučio g. 8

Architektai: Algis Vyšniūnas

Stiliai: Postmodernizmas

Metai: 1996

Laikotarpis: Šiuolaikinė

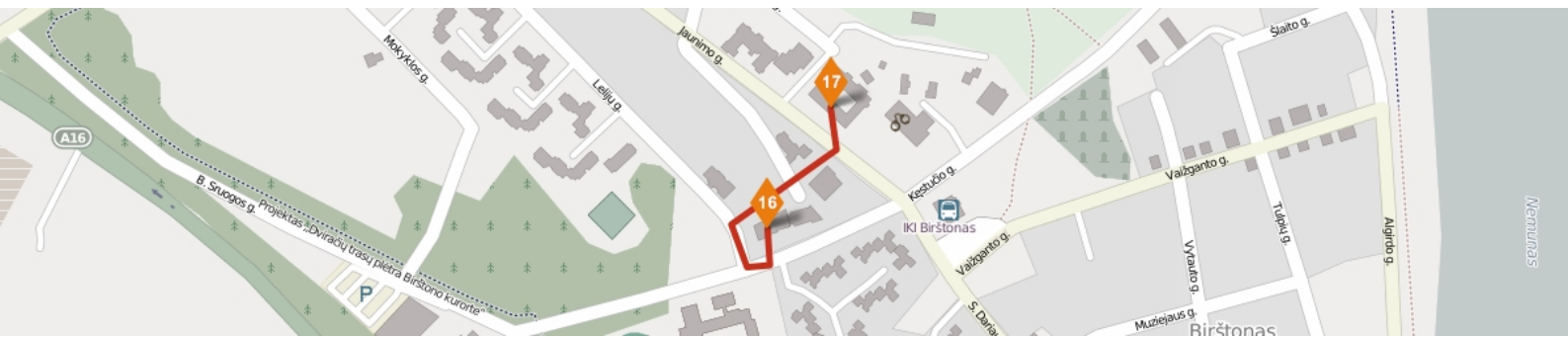
3 AUKŠTŲ GYVENAMOJO NAMO BIRŠTONE REKONSTRUKCIJA

Adresas: Birštono sav., Birštonas, Kėstučio g. 10

Architektai: Gintautas Natkevičius, J. Skalskytė

Metai: 2006 - 2006

Laikotarpis: Šiuolaikinė

BIRŠTONO KULTŪROS CENTRAS

Adresas: Birštono sav., Birštonas, Jaunimo g. 4

Architektai: Adelė Mickienė

Stiliai: Vėlyvasis modernizmas

Metai: 1973 - 1976

Laikotarpis: Sovietmetis